

„AKIT KÉT MÚZSA CSÓKOLT HOMLOKON . . .”

Margitay Tihamér becskerei vonatkozásairól

N É M E T H F E R E N C

A múlt század 70-es, 80-as éveitől kezdve mind több magyar festőművész ejtette útba Bánátot. Hosszabb-rövidebb portyák voltak ezek, alkalmi tanulmányutak, amelyeknek rendszerint nem volt szorosan körvonalazott céljuk, csak az ihletgyűjtés meg az érdekesebb motívumok felkutatása. Másrészt megesett, hogy egyik-másik festő azért rándult le az egykori Torontál megyébe, hogy a korábban megrendelt festményt kézbesítse, vagy hogy éppenséggel megrendeléseket vegyen fel. Munkácsy Mihálytól Kézdi-Kovács Lászlóig, Vágó Páltól Edvi Illés Aladárig, Németh Lajostól Pósa Gusztávig, Pállik Bélától Vastag Györgyig és Kovásznai Kováts Istvánig sokan megfordultak ott. Mégpedig Beodrától Pancsováig, Elemértől és Nagybecskerektől Torontálalmásig.

Egyik ilyen Bánátot látogató, feledésbe merült festőművész Margitay Tihamér is (1859–1922), a múlt század végi polgári szalonélet festője. Az Ung megyei Jenkén született 1859. november 27-én. Tehetsége korán megmutatkozott, és 1874-ben a budapesti Mintarajziskolába iratkozott, ahol Székely Bertalan növendéke volt. Lyka Károly szerint „ott akkora feltűnést keltettek tanulmányrajzai, hogy más osztálybeliek is gyakran jártak csodájára”. Felcsillanó tehetségét 1879-ben a kormány is felkarolta, méghozzá úgy, hogy ösztöndíjat biztosított számára, amellyel a Münchener Akadémián tanult. Margitay ott is megállta a helyét. *Bajor Kristóf a tornajátékon* című alkotásával már az első évben dicsérő oklevelet nyert. München után hosszabb időt töltött Olaszországban, pontosabban Velencében és Firenzében, ahonnan számos zsánerképet hozott magával. A Múcsarnokban már 1881-ben bemutatta *Római dáridó* című alkotását. Három évvel később kapott megrendelést Budapesten József nádor képének megfestésére.

Előbb úgy tűnt, hogy az úgynevezett történelmi festészetben talál magára, de később mind határozottabban megmutatkozott, hogy igazi műfaját az életképek alkotják. Ebben érte el legnagyobb sikereit. A közvélemény 1885-ben figyelt fel rá, amikor a budapesti kiállításon bemutatta *Ellenállhatatlan* című alkotását. Életképeivel nagy népszerűsége tett szert, s a múlt század végén már úgy emlegették, mint „a modern szalon-életkép ötletekben gazdag, élénk és jókedvű művelőjét”. Műveiből a hozzáértők szerint „a kilencvenes évek polgári szalónjainak levegője árad”.

Festőnk 1886-ban, népszerűségének teljében ruccant le Budapestről Nagybecskerekre, a megyeszékhelyre, ahol jövetele eseményszámba ment. Margitay becskerekre vonatkozásait egyébként ez idáig nem ismerték a helytörténészek.

A Bega-parti város művészettörténészei sem emlegetik, hogy valaha ott járt, ott alkotott volna! Pedig a fiatal festőt már 1886 nyarán elbűvölték a pazar bánáti népviseletek, no meg a szép becskerekre hölgyek. 1886. június 10-én harangozta be a Lauka Gusztáv szerkesztette *Torontál*, hogy „e hó utolsó napjaiban Margitay Tihamér kitűnő fiatal festőművésznünk készül felkeresni városunkat, népviseletek tanulmányozása s főleg városunk némely messze földön híres szépségű hölgyének lefestése végett”. 1886. június 12-én e hírt a *Wochenblatt* című német nyelvű hetilap is megerősítette. Ám a beharangozás ellenére Margitay június végén nem érkezett meg Becskerekre, hanem valamivel később, július 17-én. A késést apja hirtelen halála okozta.

Hogyan is került Margitay a Bega-parti városba? Mindenekelőtt barátja, Fáy Elek rábeszélésének köszönhetően, aki a becskerekre látogatásra buzdított. Ebben igencsak közrejátszott Szahmáry Kálmán kincstári ügyész vendégszeretete is, aki „mindent elkövetett, hogy a tervezettnél hosszabbra nyúlt itteni tartózkodását élvezetessé tehesse”. Még a művész megérkezése előtt, 1886. július 8-án Lauka Gusztáv a *Torontál* tárcarovatában *Nóta a kisasszony hajáról* címmel tízszakaszos népballadáját közölte, 1886. július 29-én pedig *Vég Klári* című versét. E két lírai alkotását őrzi a *Torontál* sajátos bizonyítékként, hogy egykor Becskereken is megfordult. Lauka szerint Margitay „két műzsától homlokon csókolt ifjú” volt, akit a festészet mellett a poézis is élénken foglalkoztatott. Igaz, édeskés, szerelmes költemény mindkettő, nincs is nagyobb lírai értéke, csupán az, hogy festő írta.

Nóta a kisasszony hajáról

A tisztartó kisasszonynak bogár haja de fényes!
Tisza-parti juhászlegény be rátarti, be kényes!
Berki Bori harmatkönnyét hullatja,
Régi, régi szeretőjét, üdvösségét siratja.

Megkövetem a kisasszony tisztas úri személyét,
Régi, régi szeretőmnek ne rontsa meg a szívét;
Széles ez a kerek világ – instálom –
Talál maga szebbet, jobbat ezen a nagy világon.

Be én olyan rangos, úri szép kisasszony lehetnék,
s a templomba cipellőbe, viganóba mehetnék;
Nem vetnék én soha szemet – olyanra
Ilyen-olyan ágrólszakadt, sehonnai parasztra!

Tisza-parti úri kastély be világos, be fényes . . .
Peti bojtár keszkenője be kivarrott, be hímes . . .
– adja ide édes csókért cserébe!
Szívem Peti, szép szeretőm, szorítson a szívére!

Azért, hogy én idres-bodros kis kalapot viselek,
Csere csókért tilalomba hét határból kimegyek;
Nem hajtok a gonosz világ nyelvére . . .
Szívem Peti, szép szeretőm, szorítson a szívére!

Kertek alján langyos szellő reszket a nádlevelen;
Sötét az éj, lángot vet a csókba oltott szerelem;
Zúg, zizeg a sárga haraszt, bűg a sás . . .
Égő karok ölelése . . . Csókba fojtott suttogás.

Hajnalodik. Olló csetten; rezgeti a levegőt,
A kisasszony megijedve gyűri le a keszkenőt.
Tapogatja, simogatja – hiába . . .
Csitri haja sete-sután lóg le hamvas nyakába.

Szép kisasszony! Drágalátos, bogárhajú kisasszony!
Fényes haja két fonatát lenyírtam, de od'adom,
Jusson róla, míg a világ, eszébe:
Hogy játszott egy szegény leány szeretője szívével!

Szép kisasszony szégyenével hazaballag titokba,
Berki Bori bekopog a városházán s aszongya:
Arra kérem öregbíró uramat,
Kívánja be katonának az én régi babámat!

A tisztartó kisasszonynak csitri haja de fényes!
Tisza-parti juhászlegény, be szomorú – nem kényes
Berki Bori harmatkönnnyét hullatja,
Régi, régi szeretőjét, hej, még mindig siratja!

Mint Lauka írta, a „költő-művész” Becskerekre is „művészi lelke, a »szép« utáni kielégíthetlen vágya” hozta. Hogy megörökítse vásznán „a szemek tüzeit, arcok, idomok bájait”. Margitay Becskereken egy hónapig tartózkodott, s 1886. augusztus 17-én utazott vissza Budapestre. Ez idő alatt több vázlatot, képet festett. (Bizony érdekes lenne felkutatni egyiket-másikat!) A *Torontál* szerint ez tanulmányút volt valójában. Természetesen festőnk szakított időt a szórakozásra is. Lauka írta, hogy „mint művelt és szellemdús társalgó is magával vitte nagy közönségünk rokonszenvét, tiszteletét és szeretetét. (. . .) Nemcsak ecsetjével hódította meg mindazokat, kik ügyesen, gondosan és művésziesen vászonra vetett rajzait szemlélhették, hanem azokat is, kik társaságát keresve vagy társaságában megfordulva költői lelkét és finom modorát élvezhették”.

Távózásakor ígéretet is tett, hogy még 1886 szeptemberében újra visszatér Becskerekre, de erre nem került sor.

A múlt század végén, pontosabban 1898 februárjában, amikor már a becskerekeli Vágó-féle műterem valóságos kis művészkolónia lett, Margitay Tihamér is egy ideig a városban tartózkodott. Vágó Pállal együtt élőképeket rendezett a becskerekeli színházban, még hozzá igen szép sikerrel. Akkortájt a közönség szívesen szórakozott festmények „felelevenítésével”. Ez olyképpen történt, hogy a már megfestett s a közönség által ismert festmények után készítettek „élőképeket”, a legapróbb részletekben is utánózva az eredetit. Tehát a valóságban is bemutatták azt a jelenetet, ami a képen meg volt festve.

1898. február 16-án harangozta be a *Torontál*, hogy a becskerekiek a városi színházban február 19-én „élőképeket fognak látni, melyeket nem kisebb művészek mint Vágó Pál és Margitay Tihamér rendeznek. Margitaynak három, a modern életből vett képét mutatják be”. Az első élőkép, *A kosár*, azt a pillanatot örökítette meg egy vagyonos úri család házában „midőn a legkedvesebb szőke kis leány kikoszarazza azt a kérőt, kit a szülők és nagyszülők neki szántak”. A második, *A Párbaj után*, azt a pillanatot örökítette meg, „mikor a nászra készülő menyasszonynak levelet hoznak, melyben azt a gyászos hírt olvassa, hogy a vőlegényét párbajban agyonlőtték”. A harmadik élőkép – *A vigjáték vége* – színhelye egy vasúti vendéglő, amelyben színészek ebédelnek elutazásuk előtt jó étvágyal és jókedvvel.

Margitay három alkotását a becskerekeli színpadon ismert személyiségek jelenítették meg. Az első élőképben, *A kosárban* Lauka Gusztáv is fellépett

„szünni nem akaró tetszészaj közepette”, a másodikban, a *Párbaj* utánban Rónay Jenő főispánt is láthatta a közönség, *A vígjáték végében* pedig többek között Marton Andor és Semsey Gyula is fellépett.

A becskerekai közönség Margitay Tihamér festményeit a későbbi években is megcsodálhatta. 1908. május 2-án is, amikor magyar festők egy csoportja (Munkácsy, Barabás, Kézdi-Kovács, Vastag stb.) vele együtt állított ki a becskerekai kereskedelmi akadémia termében. Festőnk vásznait 1912 augusztus-szeptemberében is viszontláthatta a Bega-parti város közönsége, amikor a Korona Szállóban budapesti festők rendeztek képkiallítást.

Margitay Bastien-Lepage stílusú, „akadémikus, anekdotázó életképfestészet” – ha el is bővölte a becskerekieket – nem talált osztatlan lelkesedésre a kritikusoknál. Lyka Károly szerint főképpen „a budapesti zsúrok légkörében” alkotott, s „banális témákat dolgozott fel a kor ízlésének megfelelően”. Talán éppen ennek következménye, hogy élete vége felé már csaknem teljesen elfeledték.

1894-ben, amikor Budapesten megalakult a Nemzeti Szalon, Mesterházy Kálmánnal és Kacziány Ödönnel annak egyik lelkes szervezője lett. Az 1890-es években könyvek illusztrálásával is megpróbálkozott. 1888-ban Rudnyánszky Gyula *Jézus* című, karácsonyi énekeket tartalmazó kötetét illusztrálta Linekkel, Széchyvel és Goróval egyetemben. Két évvel később, 1890-ben, Mikszáth Kálmán *Jó palócok* című könyvének bibliofil (4.) kiadásához készített többemagával „színyomatú aquarell-képeket”.

1903-ban a Nemzeti Szalonban rendeztek műveiből gyűjteményes kiállítást. Ugyancsak az évben jelent meg Rózsa Miklós róla szóló tanulmánya is (*Margitay Tihamér élete és művészete*). A művészettörténészek jelesebb művei közé sorolják többek között *A féltékenység*, a *Nagyszebeni csata*, a *Párbaj után*, a *Stefi bácsi* és a *Virradat* című alkotásait.

Budapesten hunyt el 1922. február 23-án, jobbjára elfeledve.